

EDUCAR PER A UNA NOVA ÈPOCA

ANA ROJAS CALDERÓN

San José de Costa Rica

L'època actual i els resultats de l'explotació del planeta, dels seus recursos, i la consegüent desesperança humana, ens plantegen tornar a les formes més genuïnes d'unir les energies en l'acte d'educar i educar-se, per assolir una qualitat de vida millor.

En analitzar l'evolució de l'ésser humà, la seva lluita mil·lenària per sobreviure i acumular sabers, així com el desenvolupament de la intel·ligència, podem apreciar en l'estructura social, la biologia humana i l'entorn natural, l'empremta de múltiples comportaments innats i adquirits, en els que, amb encerts i errors, es va conformar el procés conegut com a educació.

Com assenyala Edgar Morin, l'educació ens diferencia d'altres espècies del regne animal, que en la seva supervivència no aconsegueixen modificar substancialment els seus hàbits. Ben al contrari, l'ésser humà *sap que sap*, i amb aquesta consciència pot millorar les seves tècniques en els hàbits de vida, construir coneixements i reproduir-los avançant. Aquest és el seu gran privilegi. Com diu el neurofisiòleg francès Daniel Dennet, la principal característica de la consciència és ser conscient. Aquesta és la condició humana favorable on pot ancorar l'acte d'aprenentatge, com anomena Humberto Maturana a aquesta elaboració de coneixement conscient, capaç de generar canvis, memòria, improntes i fins i tot els "memes", o gens culturals, adduïts més recentment.

Aquí rau la importància de l'acte pedagògic, perquè essent mal·leable l'ésser humà en favor de l'acumulació d'experiència, el que intercedeixin persones més conscients i capaces formarà éssers humans amb gaudi i en harmonia amb la totalitat còsmica.

Precisament, la mediació pedagògica, (connexió mediador-aprenent) amb ressonància corporal, mental i espiritual, facilita el bagatge adquirit de la persona en formació, té la seva efectivitat lligada a la consideració de la complexitat humana. Aquesta mediació és la que ens va impulsar des d'èpoques remotes a inventar, crear, i donar sentit a aquest buit ple d'intel·ligència que és la vida, imbuït en signes de llenguatge i cultura, molts dels quals reclamen un

canvi, nous valors i sentits més profundament estimulants, ja que aprendre sense emocions ni gaudi és com posar-se cada dia una calcomania al cos fins a deixar-lo cobert sense poder respirar, ni sentir la vida. Aprendre sense que intercedeixin els sentits i el desig és viure a expenses de les representacions i les nocions, impreses en la superficialitat d'un paper.

En canvi, el coneixement construït amb plaer, és, significatiu i rellevant en cada fet, semblant a un tatuatge inscrit en el cos-ment, creat i recreat a gust de l'aprenent.

Només així és possible posar als conceptes els colors desitjats, sentir la materialitat i l'espiritualitat en les preguntes i en les respostes que conformen al llarg de la vida l'acumulació de coneixement. Ho planteja Georges Leonard, que és partidari d'una *educació amb èxtasi*, i assenyala que la societat occidental evita l'èxtasi en considerar-lo una amenaça per al control de la conducta dirigida a metes, i que ha patit, per això, una gran infelicitat. De la mateixa manera hi ha altres cultures, més enllà d'Occident, que han privilegiat l'èxtasi, però que han deixat de banda aspectes pràctics, i també han patit una gran infelicitat.

Éls costats foscos de l'holograma

Amb el salt de la biologia a la cultura, després de l'hominització varem acolorir l'*holograma còsmic*, del que ens parla David Bohm, amb gran diversitat de tonalitats. Lamentablement, però, aquest ha tingut els seus costats foscos, i com en qualsevol holograma, aquestes parts es projecten en la totalitat. Costats com el d'ignorar la nostra biologia i la del nostre entorn, confirmant el desastre de la manca de respecte i ètica a la primera llei de l'ecologia que estableix la relació de la part amb el tot.

Podem citar dins d'aquestes penombres hologràfiques la influència de religions marcant com a prioritat l'"ànima" i la seva suposada salvació; intervenint en el fet que ignorem el cos com a ens físic, bategant en sincronia amb altres éssers vius de vores visibles per la seva evolució i dinamisme. Vivim així una dissociació amb l'ambient, i en cada ésser humà una dissociació galopant entre el seu cos, ment i esperit,

així com entre congèneres; afectant-se els valors més compassius i altruistes. Aquesta fragmentació es pot veure com el resultat de la visió del cos i l'entorn també per parts, i el fet de prevaler l'enfocament i negacions de l'essència humana, en una realitat cada vegada més anatomitzada, discernida per parts i pensada cartesianament.

Canvis sense culpabilitat

Els darrers anys la humanitat ha viscut el reclam d'haver-se centrat en ella mateixa. Científics com Konrad Lorez, advertien sobre aquesta inclinació fa unes quantes dècades, explicant el cruel defecte de creure'ns el centre de la creació, i no pas senzillament una branca del gran arbre d'allò vivent. Amb això desdibuixem l'holograma, descuidant el planeta i els éssers vius que hi habiten, fundant el progrés en la destrucció de biosistemes i recolzats en l'autoengany, creient en la innocuïtat d'una destrucció així. No obstant, no és pas moment de culpabilitzar-nos per les pràctiques de generacions anteriors, ni per la ideologia de l'*antropocentrisme* llegada, ja que actualment li hem de donar un altre sentit: preservar l'espècie humana, salvant el seu entorn, ja que hi ha nombrosos biosistemes en perill d'extinció dels quals depèn la vida.

Quan parlem de la sostenibilitat del planeta no ens podem limitar a l'entorn; l'espècie dels humans també hem de tenir cura de les nostres "zones verdes", amb major sensibilitat corporal, vivint amb més intensitat els talents, habilitats, virtuts manifestes o latents i assolir la sostenibilitat de cos i ment i harmonia amb l'ambient per amor propi i al destí comú dels éssers vius. Per tant, hem de mantenir la mirada en la multitudinària població planetària que, com sabem, prové dels primats, espècie que, fa més de quatre milions d'anys, no era ni la més dotada ni la més forta.

Va ser buscant la solució dels principals conflictes –què menjar, què vestir, on viure, que són base de la cultura–, que es va desenvolupar la intel·ligència humana, un cop alliberada la mà i amb la mirada enlaire, arribant a produir matèria més sòlida i forta que la del nostre propi cos, com està representada en les tecnologies.

En aquests nous reptes els nens i nenes d'avui poden, mitjançant la *mediació pedagògica*, aprendre a tenir cura del planeta, estimar els éssers vius, no

destruir ni contaminar els seus ambients. Des d'un nou plantejament de futur, sense portar ells sobre les seves esquenes el pes dels *pecats ambientals* comesos per les generacions ja passades.

Reptes per començar ja

Quan la ciència canvia també ho fa l'educació. "Estem arribant al final de la ciència convencional", va advertir el científic d'origen rus Ilya Prigogine, és a dir, de la ciència determinista, lineal i homogènia, i presenciem com sorgeix una consciència de la discontinuïtat, de la no linealitat, de la diferència i de la necessitat del diàleg.

Aquest canvi de paradigma necessita no només de les nostres percepcions i maneres de pensar, sinó també dels nostres valors. Fritjof Capra menciona el pas urgent cap a valors provinents d'una ecologia profunda (centrada en el cosmos). Per redimensionar-nos com a part de l'univers, amb actituds noves: obertura, interacció solidària, subjectivitat col·lectiva, equilibri energètic, afectivitat i espiritualitat. Per respondre a pràctiques d'autoorganització còsmica. A més, com a sortida als problemes actuals, una educació planetària que superi els límits estrets de l'educació tradicional, més ambidextra, en incorporar el tan oblidat costat dret del cervell i les seves virtuts.

Estem, per tant, davant d'un gran repte pel que fa a com fer del procés educatiu, una inspiració holística i responsable per a la preservació de l'espècie humana en el gran arbre de la vida, construint coneixement per viure millor.

Així, hem de formar generacions amb ètica, que contribueixin voluntàriament a recuperar l'entorn vital destruït, amb la mirada posada en la sostenibilitat econòmica, ambiental i personal equitativa, pel present i per a les generacions futures.

Una educació flexible per meravellar-se per cada descobriment, davant del que s'entrelluca i es confirma, davant allò desconegut que deixa de ser-ho. Propera amb les possibilitats de la vida, de la matèria i les seves dimensions, per conformar holoconceptes en comptes de nocions fragmentàries. I així, transitar per nous móns, plens d'informació, creatius i satisfactoris, com a experiència, i obrir un espai a la sensibilitat per apreciar els colors de l'entorn, la sonoritat de la natura, els espais vitals, les interrelacions personals, així com els problemes i les solucions possibles.